

МУЗИЧНА КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ США ТА КАНАДИ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ XX СТ.

MUSIC CULTURE OF UKRAINIAN DIASPORA OF USA AND CANADA IN THE CONTEXT OF SOCIAL AND CULTURAL LIFE OF XX ST.

Чайка В.В.,
аспірант

Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв

У статті висвітлено питання розвитку музичної культури української діаспори, що перебуває в північноамериканських країнах – США та Канаді. Показано, що музична культура як вагома складова частина підтримки національно-культурної ідентичності українців поза межами України розвивалася в руслі суспільно-культурного життя загалом, формування громадських, культурних та освітніх організацій, що гуртували емігрантів довкола ідеї збереження автентичного культурного середовища. Інкорпорування в інший поліетнічний соціум разом з тим стимулювало подальший розвиток як музичного аматорства, так і професійних музичних колективів.

Ключові слова: українська діаспора, музична культура, громадські культурні організації, гуртки, товариства.

В статье освещены вопросы развития музыкальной культуры украинской диаспоры, находящейся в североамериканских странах – США и Канаде. Показано, что музыкальная культура как важная составляющая поддержки национально-культурной идентичности украинцев за пределами Украины развивалась в русле общественно-культурной жизни в целом, формирования общественных, культурных и образовательных организаций, объединяя эмигрантов вокруг идеи сохранения аутентичной культурной среды. При этом инкорпорирование в другой полиэтничный социум стимулировало дальнейшее развитие как музыкального любительства, так и профессиональных музыкальных коллективов.

Ключевые слова: украинская диаспора, музыкальная культура, общественные культурные организации, кружки, общества.

The article deals with the development of the musical culture of the Ukrainian diaspora, located in the North American countries - the USA and Canada. It has been shown that musical culture as a significant component of supporting the national-cultural identity of Ukrainians outside Ukraine has developed in line with the socio-cultural life in general, the formation of public, cultural and educational organizations that have emigrated around the idea of preserving an authentic cultural environment. Incorporation into another polyethnic society, however, stimulated the further development of both musical amateur and professional musical groups.

Key words: Ukrainian diaspora, musical culture, public cultural organizations, circles, societies.

Постановка проблеми. Культурний розвиток українців діаспори зазвичай розглядають як окреме явище, що постає як прагнення збереження національної і культурної самобутності, мови, традицій, шкіл. Так само й музична культура часто є невіддільною від решти мистецьких напрямів творчої діяльності й розглядається дослідниками комплексно. У дійсності це, почасти, так і є, проте для дослідження генези розвитку музичної культури серед інших мистецтв важливо

враховувати ряд чинників, що впливали на ті чи інші аспекти творчої діяльності як певні каталізатори, а також загальний контекст суспільно-культурного життя, що здебільшого і визначав вектори культурного розвитку діаспорян. Це питання є тим більше важливим, що останнім часом як серед вітчизняних дослідників, так і представників діаспори особлива увага приділяється теоретичному осмисленню музичної культури української діаспори як окремого мистецтвознавчо-куль-

турологічного вектора досліджень у його історичній діахронії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серед наукових публікацій, присвячених дослідженню музичної культури, привертають увагу праці, які здійснювалися в контексті загальноісторичного розвитку українського музичного мистецтва: М. Грінченка, Д. Антоновича, С. Людкевича, В. Барвінського, З. Лиська; а також сучасні дослідження в напрямі «музичної україніки» – Г. Карась [6; 7], Л. Кияновської [8], Л. Корній, В. Шульгіної [15], М. Черепанина. Методологічні аспекти дослідження української музичної культури активно досліджували також Н. Герасимова-Персидська, І. Котляревський, А. Терещенко, О. Козаренко, О. Зінькевич, О. Берегова.

Науково-евристичним пошуком відзначаються ґрунтовні дослідження в цій царині українського мистецтвознавця Г. Карась, яка виокремлює цілий науковий напрям – «музичне діаспорознавство» як цілком автономний пласт наукового дослідження, присвячений саме музичному мистецтву українців діаспори.

Слід також зазначити, що питання вивчення суспільного і громадського життя української діаспори відобразили у своїх роботах А. Атаманенко [1], С. Вдовенко, О. Воловина, В. Євтух [4; 5], С. Лазебник, В. Моцюк, І. Недошитко, Ю. Недужко, В. Потульницький, Г. Саранча, А. Шлепакова та ін. На нинішньому етапі взаємин України й діаспори простежується підвищений інтерес до історико-культурних чинників у житті різних етнічних груп.

Формулювання цілей статті. Отже, метою запропонованої статі є вивчення музичного мистецтва північноамериканської української діаспори в контексті загальних тенденцій суспільно-культурного розвитку ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Виокремлюючи серед багатоманітного культурно-мистецького життя української діаспори в країнах Північної Америки (США і Канади) саме музичну складову

частину, слід пам'ятати про те, що теоретичне окреслення рефлексій на цю тему найтіснішим чином переплітається з наявною багатовекторністю культурного життя, що найперше відповідає як духовно-культурним, освітнім потребам українських емігрантів, так і обумовлюється конкретним соціальним середовищем та його тенденціями суспільно-політичного, мистецького буття й іншими факторами. Не останню роль серед історичних факторів цих процесів відіграють хронологічні межі «хвиль емігрантства» та різні країни (з різним суспільно-політичним та соціально-економічним і культурним контекстом) перебування українців, що по-різному впливали на ті чи інші сторони культурного життя.

Різностороння діяльність українських емігрантів в організаціях та інституціях дають змогу прослідковувати зв'язки між творчістю українців як материкової України, так і далекого та ближнього зарубіжжя, що в підсумку характеризує культурно-історичні моделі еміграційних хвиль з України [12, с. 60].

Українська музична культура впродовж ХХ століття творилася не лише на теренах рідної землі, але й далеко за її межами. Якщо складні соціально-політичні процеси в Україні не дозволяли пізнавати та науково вивчати культурницькі процеси української діаспори, то сучасний розвиток нашого суспільства всесторонньо сприяє цьому. Вивчення історії музики має на меті сформувати цілісну картину українського музично-культурного простору. Проте вона не може бути повноцінною без великого пласта надбань у царині музичної культури української діаспори ХХ століття. Серед мистецької музичної спадщини представлені як численні аматорські колективи і виконавці, так і пласт високопрофесійного мистецтва. Так, зокрема, дослідники відзначають, що улюбленими жанрами українських композиторів зарубіжжя були пісенно-хоровий та інструментальний (твори для фортепіано, скрипки, бандури), що було

зумовлено як умовами побутування, так і смаками публіки [2, с. 227].

Початки культурно-мистецького життя української діаспори часто з'являлися при немистецьких закладах. Перші культурно-освітні гуртки й осередки формуються довкола загальногромадських, професійних спілок, покликаних гуртувати українців-переселенців та допомагати адаптуватися і соціально інтегруватися на новому місці проживання.

У 20-х роках ХХ ст. у США почали виникати перші організації, що об'єднували українців. Слід наголосити, що у ХХ ст. в середовищі українців-емігрантів була вже велика кількість промисловців, інтелігенції (меценатів), які надавали значну підтримку релігійному середовищу. Саме довкола церкви і релігійних організацій поставали культурні та просвітницькі осередки, а розвиток церковного співу став важливою складовою частиною в розвитку музичної культури. На початку ХХ ст. основними групами емігрантів були селяни, церковні діячі, промисловці, які об'єднували зусилля заради функціонування української церкви, мови, культури в чужому для них середовищі. Таким чином, соціальні інституції українців (допомогові й професійні товариства, жіночі й молодіжні організації) на Американському континенті стали дієвими чинниками існування української діаспори за кордоном та розвитку її культури, зокрема музичної [10, с. 36].

Так, наприклад, ще в 1928 р. в Нью-Йорку за підтримки Союзу українських робітничих організацій (СУРО) успішно почали функціонувати тримісячні курси з підготовки вчителів української мови. Під егідою СУРО діяло 40 драматичних гуртків і народних хорів, 23 українські робітничі будинки, які вели досить активну культурницьку та просвітницьку діяльність. Створювалися курси для режисерів і диригентів у хорових колективах, організаторів культмасової роботи і вчителів. Високою оцінкою мистецького рівня українських американців стали відвідини їхніх вистав та концертів представ-

никами інших національностей та етнічних груп [5, с. 7–8].

Активний поступ музичної культури як цілісної різноаспектної системи в міжвоєнний період забезпечується створенням основних її складників, налагодженням взаємозв'язку між ними, що є свідченням зростання творчих сил широких мас еміграції, розширення кола їхніх художніх інтересів, досягнення рівня виконавської майстерності, коли неминуче виникає потреба вийти до широкої аудиторії. Діяльність професійних та аматорських мистецьких колективів, які розвивалися в тісному взаємозв'язку, відіграла важливу роль у згуртуванні громади, її самоідентичності, піднесенні національної гідності, створенні музичного мистецтва. Саме в цей період музична культура зарубіжжя складається як система, для якої характерна комплексність – наявність усіх необхідних для самопідтримки цієї системи структур та їхня функціональна узгодженість, взаємопов'язаність [13, с. 147].

Активізація процесу об'єднання української діаспори в Канаді набула значних обертів з початком третьої хвилі еміграції (кінець 1940х – 1950ті рр.) і підсилася, починаючи з 1945 р. Швидкими темпами розбудовувалося громадсько-політичне життя, яке виокремило українську спільноту як одну з найактивніших серед етнічних груп Канади. Створення власної мережі громадських, культурних, релігійних, освітніх установ дозволило українцям Канади впливати на хід певних суспільно-політичних процесів [9, с. 204].

Як підкреслює Г. Карась, завдяки активній діяльності громадських організацій як в Америці, так і в Канаді формується ряд музично-мистецьких осередків українців, що згодом входять до активних процесів адаптації та інкорпорації емігрантів у приймаюче суспільство; це призводить, з одного боку, до культурної асиміляції, яка поєднується зі структурною – включенням іммігрантів у структуру закладів нової країни поселення, з іншого – до виникнення етнокультур-

них утворень на базі діаспори. Українські емігранти виходять зі стану вимушеної самоізоляції, все більше усвідомлюючи власні етносоціальні потреби в новому для себе середовищі. Наявність організаційних форм діаспорного існування (земляцтв, національно-культурних організацій та політичних рухів), діяльність яких була спрямована на збереження і розвиток етнічної ідентичності та ефективну соціалізацію, наявність внутрішніх вертикальних і горизонтальних зв'язків, прагнення до структурування, самоорганізації та самоуправління є характерними ознаками діаспори [7, с. 89–90].

Слід сказати, в розвитку української культури поза межами автентичної етнічної території вагому роль відіграє той факт, що її основоположною базою є народна культура, на фундаменті якої поступово сформувалися мистецтво, література, професійні науки. Таким особливостям (і подекуди перевагам) української культури сприяли також історичний шлях розвитку, географічні умови, а також взаємозв'язок з іншими сусідніми етнокультурами. Із самого початку історії становлення української діаспори за кордоном переселенці намагалися гуртуватися при громадських культурно-просвітницьких організаціях (для прикладу, було засновано греко-католицькі єпископати у США та Канаді). Потреба об'єднання серед української еміграції, як і приклади організованості оточення в чужомовному середовищі, стимулювали українців-переселенців до створення цілої мережі освітніх, господарських, громадянсько-політичних, релігійних, кредитних, центрів у нових місцях компактного проживання. Перебування в багатоетнічному суспільстві наштовхує українську діаспору на посилення збереження своєї культури за межами рідної Батьківщини [14, с. 215]. Переселенці зберігають у своєму середовищі свою традиційну національну культуру: побутові традиції, рідну мову (діалекти, говірки), звичаї. Разом з тим подальша адаптація та просування в іноетнічному суспільстві сприяли утво-

ренню пласта професійної культури, що часто вбирала ядро етнічної української автентики.

Розглядаючи питання збереження та поширення української культури в діаспорі, слід загадати про такі відомі заклади, як музей «Союзу українок» у Нью-Йорку, Український національний музей у Чикаго, Український музей у Клівленді, музей-архів у Денвері та багато інших [3].

Нині у Сполучених Штатах діє велика кількість художніх колективів. Переважна більшість із них – аматорські, хоча за своєю майстерністю, професіоналізмом деякі з них не поступаються професійним колективам. Це, зокрема, відома капела бандуристів ім. Тараса Шевченка, що за час своєї творчої діяльності випустила понад двадцять платівок. Капела добре znana у своїй країні, неодноразово гастролювала в Канаді, Франції, Іспанії, Німеччині, Швейцарії, Голландії, Бельгії та інших країнах світу [11, с. 42].

Музична культура діаспори як соціальний інститут або форма суспільної свідомості становить систему взаємозв'язків між громадськими, культурноосвітніми інституціями, членами співтовариства діаспорної спільноти та народами світу. Інституційну структуру громадського життя українців зарубіжжя становлять: культурнопросвітницькі організації, політичні партії, молодіжні, дитячі та жіночі товариства, релігійні організації, ветеранські та патріотичні угруповання, інші організації (благодійні, об'єднавчого характеру), творчі спілки – музичні, театральні товариства тощо, національні (етнічні) організації українців, фонди та фундації, наукові установи (Українська вільна академія наук, Наукове товариство імені Шевченка, Український вільний університет). Важливу роль у налагодженні та розвитку культурного життя української еміграції відіграли музичні та музичноспівочі товариства й асоціації, професійні об'єднання українських музикантів. Вони стали основними чинниками збереження етнічної самобутності, формування етнокультурної самосвідомості

українців за кордоном, розвитку музичної культури діаспори [6, с. 172].

Музична культура діаспори зумовлена також особливостями конкретного соціального поля і є органічним синтезом материкового та діаспорного різновидів. Інституції діаспори забезпечували організоване музичне життя громади, сприяли розгортанню різновекторної діяльності (виконавської, композиторської, освітньої, наукової тощо). Осередки музичної культури української діаспори (громадськополітичні товариства та організації) відіграли важливу роль в організації культурницького життя еміграції: створенні музичних товариств («Боян», «Кобзар»), Народних Домів, Об'єднання українців та мистецьких колективів при них, організації концертновиконавської діяльності. Важливими аспектами дослідження музичної культури української діаспори є культурний діалог України та її західної діаспори, взаємовплив музичних культур української діаспори та автохтонного населення країн світу.

Висновки. Таким чином, можемо підсумувати, що розвиток музичної культури північноамериканської української діаспори ХХ ст. був одним з важливих чин-

ників збереження етнічної ідентичності українців та нині є невід'ємною складовою частиною української національної музичної культури, важливим фактором збереження і розвитку окремих її жанрів, творчих напрямів тощо. Музична культура, що постала із суспільно-громадських та церковних і культурно-освітніх осередків, розвинулась у потужний пласт аматорського та професійного музичного мистецтва. Українська діаспора зробила надзвичайно багато для збереження і розвитку як національної культури, так і для світової. Високий рівень політичної і культурної активності української спільноти в західному світі, світове визнання унікальності національної культури українців, що ґрунтується на автентичному фольклорі українського народу, дають підстави говорити про високий рівень входження української музичної культури до загальносвітового культурного процесу. Перспективним напрямом подальших розвідок у цій царині є висвітлення як творчих набутоків митців, вивчення тематико-жанрового різноманіття творів, так і цілісний аналіз розвитку національного музичного мистецтва в нерозривній єдності всіх складників української культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Атаманенко А. Українська діаспора: проблеми і напрями дослідження. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Історичні науки. Острог; Торонто; Нью-Йорк: Національний університет «Острозька академія», Світова Наукова Рада СКУ, Українське Історичне Товариство, 2005. Вип. 5. С. 5–20.
2. Грищук Т. Внесок української західної діаспори у світову культуру. Історико-політичні проблеми сучасного світу. 2010. Т. 21–22. С. 224–228.
3. Дричак С.В. Особливості функціонування громадських культурно-просвітницьких організацій українців в діаспорі (на прикладі США та Канади). URL: <http://libs.mfknuim.mk.ua/xmlui/handle/123456789/831> (дата звернення: серпень 2018).
4. Євтух В.Б. Українці в Канаді. Київ: Будівельник, 1993. 143 с.
5. Євтух В., Ковальчук О., Попок А., Троцинський В. Українська етнічність поза межами України. Народна творчість та етнографія. 2010. № 4. С. 5–20.
6. Карась Г. Українське музичне діаспорознавство як новий напрям сучасного мистецтвознавства. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історичні науки. 2015. Вип. 23. С. 171–174.
7. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття: монографія. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2012. 1164 с.
8. Кияновська Л. Українська музична культура: навч. посібник. Вид. 2-е, перероб. і доп. Тернопіль: СМТ Астон, 2000. 184 с., нот.
9. Кондрашевська Ю. Національно-культурні здобутки українців Канади. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичні науки». 2015. Вип. 23. С.204–208.

10. Кривда Н.Ю. Українська діаспора: досвід культури творення: дис. ... д-ра філос. наук : спец. 09.00.12. КНУТШ. Київ, 2009. 459 с.
11. Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції 1919–1939. Київ: Вид-во ім. Олени Теліги, 1999. 272 с.
12. Сорокіна О. Огляд історії української еміграції: ґенеза, напрями формування організаційних осередків. Літопис Волині. Всеукраїнський науковий часопис. 2013. Чис. 13. С. 58–65.
13. Срібна М. Діяльність української діаспори в США та Канаді у др. пол. XX ст. – поч. XXI ст. за матеріалами фондової колекції Національного музею історії України. Американська історія та політика. 2016. № 1. С. 145–151.
14. Чернова К.О. Еволюція української діаспори як соціокультурної системи: дис. ... д-ра соціол. наук: спец. 22.00.04. КНУТШ. Київ, 2008. 414 с.
15. Шульгіна В. Нариси з історії української музичної культури: джерелознавчий пошук: монографія. Київ: ДАКККіМ, 2007. 276 с.